

מצה וארבע כוסות – שני מיני חירות

הרב חיים וידל, ישיבת דרישה

(מהר"ל גבורות השם - פרק ג; נא; ס)

פרק ג

שני משלים, שתי גאולות, כנגד שני שיעבודים

ובמדרש שוחר טוב (תהלים קט"ז) ויוציא אתכם מכור ברזל כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים וכעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה והרועה נותן ידו ושומטו כך הנסה אלהים לקחת לו גוי מקרב גוי ע"כ.

בארו במדרש זה שני דברים גדולים מאוד שהיו במצרים. **האחד שהמצריים** היו מחזיקין וגוברין עליהן בחזקת היד שלהם שלא יצאו ישראל מרשותם. **השני מעצמם של ישראל**, שהיו בתוך מצרים, כאלו היו מחוברים למצרים, טפלים להם, אין להם מציאות בפני עצמם.

על הראשון, אמר, שהיו ישראל כמו הזהב שהוא בכור, **שהאש** פועל בזהב שבכור ומפסיק בין המוציא ובין הזהב, עד שקשה ההוצאה מאוד. כך ישראל כאשר היו במצרים, היו מצרים פועלים בהם ומשעבדין בהם ביותר, והיו מושלים עליהם עד שקשה היה ההוצאה.

ומה שאמר כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב, רצונו לומר שנוטל הזהב בידו שלא בצבת, דאם לא כן אין זה פלא להוציא בצבת. וכן אמרו במדרש במקום אחר כמו הזהבי שנוטל הזהב בידו שלא בצבת ושלא בסמרטוט. כי הזהב שהוא בתוך הכור, קשה ההוצאה מתוך הכור, מפני שהאש שבתוך הכור מצרף ומזכך הזהב, מונע הזהב מליטול הזהב, והאש הוא המבדיל בין הזהב ובין הזהב שבכור, שאין חבור וצירוף לזהב אל הזהב. כך ישראל כשהיו תחת רשות מצרים ומצרים פועלים בהם, והיו ישראל תחת רשותם של מצרים, עד שבשביל זה לא היה הצטרפות לישראל אל הקדוש ברוך הוא, כי היו הם תחת רשות מצרים. וכאשר רצה הקדוש ברוך הוא להוציא את ישראל ממצרים, התחבר הקדוש ברוך הוא אל ישראל והם תחת רשות מצרים, דבר זה נחשב כאלו הוציא הזהב בידו מתוך הכור והאש שבכור הוא מפסיק ומבדיל. וזה שאמר **ויוציא אתכם מכור הברזל להיות לו לעם נחלה**, וקושי הזה הוא מצד מצרים שהם נמשלים כמו כור הברזל שהיו פועלים בישראל.

וכנגד **השני**, אמר, שהיו ישראל דומין כעובר במעי בהמה, מחובר לאם, טפל אצלה, שהוא 'ירך אמו', ואין לו מציאות בעצמו. וכנגד השני שהוא מצד ישראל, אמר **או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי**, וכתב לך לשון, 'מקרב', שהוא לשון קרב וכרעיים, כלומר שהיו ישראל במצרים, כמו שנבלע העובר בבטן אמו, כי כן היו ישראל במצרים, כמו העובר שנתהווה בבטן אמו ולבסוף יוצא כאשר נשלם הווייתו, וכך בני ישראל היו מתגדלים ומתהוים בתוך מצרים, עד שנעשו שלמים להיות שש מאות אלף, ואז יצאו (ונכון יותר – הוצאו).

וזהו שאמר (דברים ו') עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלהינו ביד חזקה (כנגד ישראל) ובזרוע נטויה (כנגד פרעה).

פרק נא

מצה – לחם עוני --- הגאולה והחירות - ההיבדלות מהזולת העמידה על העצמיות

המצה נקרא **לחם עוני**, וזה כי העני שאין לו אלא עצמו, ואין לו ממון, רק עצמו וגופו. והמצה, גם כן, כאשר אין בה רק עצם העיסה, שעצמות העיסה הוא המים והקמח, וזהו **עצמות עיסה**, ו**בזה הוא לחם עוני**. ואם יש בו שאור, או חמץ, **טעם** השאור והחמץ הוא נוסף על עצם העיסה.

ואולי יקשה לך מה ענין העניות אל החירות? והלא שני הפכים הם החירות והעניות?

הלא דבר זה אין קשיא, כי **העניות בעצמו**, הוראה על הגאולה, שאין ענין הגאולה, רק שיוצא ואין לו שום צירוף אל זולתו, לא כמו העבד שאינו עומד בעצמו ויש לו צירוף אל זולתו, הוא האדון. לכך הדבר שיש בו עשירות, אינו עומד בעצמו, רק יש לו צירוף אל קנינו, ואין בזה גאולה. אבל הדבר שיש בו עניות, ואין לו קנין, רק **עומד בעצמו**, שייך בו גאולה.

כי אילו היה המצה שהיא לחם עוני, מורה על בני אדם שהם בני חורין, היה לך לשאול, והלא אין העניות סימן חירות כלל?

אבל **לחם עוני** הזה, הוא בא על **עצם היציאה לחירות**, ועצם היציאה לחירות, אינו כי אם בהסתלק ענין הצירוף, שלא יהיה נמצא הצטרפות כלל, וכאשר אין כאן הצטרפות, אז נמצאת גאולה. ולפיכך צוה לאכול לחם עוני, שהוא המצה, בליל **היציאה**, בעבור שאין במצה רק עצם הלחם, ולא יצטרף בו דבר מן שאור, והוא כמו עני, כדי שלא יהיה נמצא כלל שום צירוף בלילה שבו הגאולה, ואז יקנו **הגאולה**, שהוא **סלוק הצירוף**. **כלל הדבר - כל ענין הגאולה הסתלקות מזולתו, שהגאולה היא שנבדל מזולתו, לעמוד בעצמו ולא יהיה לו צירוף וחבור אל זולתו,**

מצה – לחם פשוט --- החירות - הפשיטות

ועוד תדע איך המצה שהיא לחם עוני שייך אל הגאולה. וזה כי העני שאין לו דבר, וזה ענין **פשיטות**, כאשר הוא עומד בעצמו, ודבר זה עם שהוא חסרון נחשב בעולם הזה, שהוא **עולם ההרכבה**, ומעלתו בהרכבה, מכל מקום הפשיטות מעלה הוא מצד **עולם הפשוט**, ואין בו הרכבה. ובלילה הזה, היו צריכים אל הגאולה, **ולא היתה הגאולה מצד העולם הזה, שהוא עולם המורכב, רק מצד עולם העליון, הפשוט**. ולפיכך צוה לאכול מצה לחם עוני, שהוא **לחם הפשוט**, שהרי אין בו דבר רק עצם פשוט. כי לשון מצה בא על דבר שהוא פשוט, כמו שנקרא העור שהוא פשוט דלא מליח ולא קמיח ולא עפיץ והוא עור פשוט, בשם מצה.

פרק 5

ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה שכנגד ארבע מדרגות של שיעבוד

כבר בארנו אצל ויוציאנו ה' ביד חזקה ובזרוע נטויה כי **ישראל היו משועבדים במצרים מצד ישראל בעצמם ומצד המלך המושל,**

וזה כי יש עם ראוי לשיעבוד מצד עצמם, שהם עם שפל ודל, ויש עם שאין ראויים מצד עצמם שיהיו משועבדים, אבל המושל מתעורר בכח גדול מאוד למשול עליהם, ואצל ישראל, היו שניהם, אם מצד ישראל, מפני שלא היה להם מעולם ארץ לנחלה, ולא היו עם מיוחד, כאלו היו עבד יליד בית למצרים, שנולדו בארצם ותחת רשותם, ומצד הזה ראויים הם לעבדות, ואם מצד פרעה הרשע, שהיה מתעורר עליהם בכח גדול לשיעבד בהם.

וכנגד הראשון אמר **והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים**, פירוש כי היו ישראל מוטבעים בשיעבוד מצרים מפני שנולדו במצרים עד שהם שקועים בשיעבוד בתוכם ואמר על זה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים.

וכנגד פרעה שהיה רשע מתעורר למשול עליהם אמר **והצלתי אתכם מעבודתם** לשון הצלה, מי שבא על אחר בכח גדול לשיעבדו והוא מציל אותו.

אמנם **וגאלתי** הוא הוצאה מרשות אחר, שעד כאן לא הזכיר, רק הסרת הסבל והעבדות, אבל הוצאה מרשות הוא ענין אחר, וזה אף על גב שלא היו פועלים בהם המצרים בעבודה, מצד שהם ברשות זולתם, אין זה חירות, ולכך אמר וגאלתי אתכם וגו'. ואחר הגאולה מרשות זולתם **ולקחתי אתכם לי** הוא החבור בו יתברך.

מצה וארבע כוסות – יציאה לחירות וחירות

ולפיכך כאשר בא ההוראה על **עצם הגאולה** בפסח מצה ומרור, שזה מורה על עצם הגאולה, בא ההוראה עוד בארבע כוסות על **מדריגה יותר עליונה**, כי מדריגת גאולה זאת [גאולת מצרים], שהיה לה מדריגה על מדריגה, עד שמגיע מדריגת גאולה זאת אל מדריגה עליונה. ולפיכך כאשר בא ההוראה באכילת מצה על הגאולה, באה הוראת ארבע כוסות להורות על **מדריגה יותר עליונה שיש לגאולה**. ולפיכך אכילת מצה וארבע כוסות, באו להורות על מדריגת הגאולה, שהיא מדריגה על מדריגה,

ויש לך לומר, המדריגה העליונה שמורה עליה השתיה, היא זאת, וזה כי אף שהמצה היא מורה על שהוציא אותם אל חירות, היינו **עצם היציאה לחירות**, אבל **וגאלתי אתכם בזרוע נטויה** לא בא על עצם היציאה לחירות, רק בא על שיהיו **נגאלים**, וכן

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וכן ולקחתי אתכם לי לעם, כל הדברים האלו באו להורות על **שלא יהיו משועבדים למצרים, ויהיו עם שהוא נגאל ויהיו אל השם יתברך** ודבר זה הוא יותר מדריגה עליונה.

כי המצה היא על **עצם היציאה בלבד**, אבל אלו ארבע לשונות של גאולה, הם **דברים קיימים עומדים כך בתמידות**, ולכך הדבר הזה, הוא יותר במדריגה עליונה ממה שהוא עצם היציאה. כי אין ספק כי שלימות הדבר, בא בסוף הדבר ובגמר שלו, כאשר כולו נגמר ונשלם, **ועצם היציאה הוא דומה אל הלידה, כאשר הולד יוצא לאויר העולם**, כי כבר אמרנו למעלה, כי ישראל [ביציאת מצרים] הם דומים לולד היוצא לאויר העולם, וזהו עצם היציאה, שהוא דומה אל לידת הולד, אבל אלו ארבע לשונות, הם באים כאשר **נשלם הגאולה ונגמר**, דומה לולד שכבר נולד והוא נמצא בעולם, בצורתו אשר נשלם, ודבר זה יותר מדריגה עליונה ויותר שלימות.

ואם יקשה אם אלו ארבע כוסות יש להם מדריגה עליונה יותר מן האכילה, אם כן למה אינם מן התורה? כי זה לא יקשה לך כלל, מפני כי **העיקר הוא עצם היציאה, לפי שהוא הנס והפלא בעצמו**, אבל מכל מקום, בענין **המדריגה והמעלה**, אין זה כל כך, הגאולה בעצמה, שהיא **היציאה לפועל**, כי דבר זה שהוא היציאה לפועל הגאולה, הוא שנוי מן עבודות לחירות, **וכל דבר שיש בו שנוי, אינו מדריגה אלהית לגמרי, כמו כאשר כבר נשלמה הגאולה**, כי דבר זה היא מדריגה עליונה ביותר. ולפיכך הרמז על אלו ארבעה דברים בשתיית ארבע כוסות, שהמשקה ובפרט היין, הוא נבדל מן הגוף הענב הגשמי.

ולפיכך אכילת מצה, ושתיית ארבע כוסות, באו להורות על קבלת ישראל שתי מעלות:

האחת - הוא **עצם היציאה לחירות** שבאה ההוראה במצות מצה,

והשני - מה **שישראל הם נגאלים כבר** ודבר זה מעלה עליונה יותר באשר כבר הם נגאלים.

אחד - ארבע - חמש

ולפיכך הם ארבע כוסות, כי **הגאולה היא באה מעולם העליון לעולם הזה**, שהוא עולם הרבוי, וכל דבר שהוא בא מעולם הנבדל לעולם הזה, יש בו רבוי מחולק לארבע, כי מספר זה הוא מספר הרבוי, שהוא נגד ארבע צדדין המחולקים, ואלו דברים, הם ארבע לשונות של גאולה. וסוד הזה הוא מבואר בתורה (בראשית ב') ונהר יוצא מעדן להשקות וגו' ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, שמזה מבואר לך כי **כל דבר שבא מעולם הנבדל, כמו הנהר שהוא יוצא מעדן להשקות הגן, כשהוא בא אל עולם הטבע, הוא עולם הרבוי, יפרד לארבעה ראשים, כי זהו נגד הפירוד והרבוי, שהוא בעולם הרבוי, ולפיכך הגאולה, שבאה מעולם העליון הנבדל, היה מתפרד לארבעה ראשים, הם ארבע לשונות של גאולה**, ודבר זה הם ארבע כוסות שתקנו חכמים שיהיו באכילה זאת, כי מאחר שמורה אכילה זאת הוא אכילת מצה על הגאולה כאשר מבואר, ויש עם האכילה השתיה, שהיא יותר רחוקה מן הגשמי, כמו שהתבאר, מחויב שיהיה גם כן הגאולה שמורה עליה האכילה, שיש עמה **מדריגה יותר עליונה ויותר אלהית**, ועל זה באו ארבע כוסות בשתיה על **מדריגת הגאולה**, כמו שבאה האכילה על הגאולה הפשוטה, כאשר אמרנו.

אמנם **כוס חמישי** הוא רשות כמו שנתבאר למעלה, כי דבר זה בארנו למעלה היטב, אצל רבי עקיבא, שאמר כל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים של חמש מכות, כי מצד מה, ראוי שיהיה מתחלק לחמשה. וזה כי הרבוי שבא אל עולם הרבוי, הוא מתאחד גם כן, כי אינו **רבוי מחולק**, רק **רבוי מתאחד**, ורבוי שהוא מתאחד, הוא חמשה, כי החמישי מאחד את הארבע, שהם הרבוי, כמו שהתבאר למעלה.